

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἑνδέκατος

Συνδρομὴ ἑτησια : Ἐν Ἀθήναις, πρ 10, ἐν ταῖς ἑπαρχίαις πρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρροται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτησιαί.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὅδος Σταδίου, 6

10 Μαΐου 1881

ΣΕΙΣΜΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΠΡΟ ΤΟΥ 1821

Τοῦ λόγου γινομένου ἐπ' ἐσχάτων περὶ τοῦ σφοδροτάτου σεισμοῦ τοῦ καταστρέψαντος τὴν ἀθηναίαν Χίον, ἔγινε σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ ἔκσπασις καὶ ἀπὸ τῆς φυσικῆς τῶν θέσεως ἀποκίνησις τῶν τυμπάνων ἀρχαίων στύλων σημαίνει ὅτι καὶ τὴν Ἀττικὴν, ἰδίως δὲ τὰς Ἀθήνας συνετάραξαν κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῶν αἰώνων σφοδροὶ σεισμοί.

Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶνε ὀρθοτάτη, θὰ ἠδυνάμεια δὲ νὰ ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερον τὰς ζημίας ἃς ἐπῆνεγκον οἱ σεισμοὶ εἰς τὴν πόλιν κατὰ διαφόρους χρόνους, ἂν ἡ ἱστορία διεφύλασεν ἡμῖν πλήρη κατάλογον τῶν γενομένων σεισμῶν. Ἀλλὰ τοιαῦται ἀκριβεῖς σημειώσεις ἐλλείπουσι δυστυχῶς καὶ μόνον σποραδικὰς μανθάνομεν εἰδήσεις.

Αὗτοι οἱ μῦθοι, ἐν οἷς συμβολικῶς καὶ μυστηριωδῶς πολλάκις διεφύλαξαν οἱ ἀρχαῖοι τὴν παλαιστάτην φυσικὴν ἱστορίαν τῶν χωρῶν ἃς κατέκρου, φαίνονται μαρτυροῦντες καὶ ἐν Ἀττικῇ περὶ προϊστορικῶν γεωλογικῶν φαινομένων. Ἴσως δὲ ἡ ἀμιλλα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ μάλιστα ὁ περὶ τοῦ Ἀγγέσμου μῦθος, ὡς πέτρου πεσόντος ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς θεοῦ ἐν ᾧ διεσπείραζε τὰ τῆς πόλεως, εἶνε ἀμυδρὰ καὶ συμβολικὴ ἀνάμνησις προαιωνίων σεισμικῶν ἐνεργειῶν τῆς φύσεως.

Τὰς δὲ πρώτας ἀκριβεῖς ἱστορικὰς σημειώσεις περὶ σεισμῶν ἐν Ἀθήναις γενομένων εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ. Ἀνέγραψε δ' αὐτὰς ὁ μέγας ἱστορικός οὐχὶ ἐξ ἀπλῆς ἀναγραφικῆς περιεργίας, ὡς ποιοῦσιν οἱ κοινοὶ τῶν χρονογράφων οἱ τὰ φυσικὰ συμβάντα ἀναμιξτὰ μετὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων συνονθυλεύοντες, ἀλλ' ἐξ ἀνωτέρας τινὸς σκέψεως φιλοσοφικῆς. Ἐπειδὴ, ἐκθέτων ἐν τῷ προοιμίῳ τὴν σύμπτωσιν τῶν δεινῶν ἅτινα ἐπῆνεγκεν ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὀρθῶς παρετήρησεν ὅτι μετὰ τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων κακίας συνειργάσθη κατὰ περίεργον σύμπτωσιν πρὸς τὴν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν μοιραία τις μάνα καὶ ἐκτροπὴ τῆς φύσεως: «τὰ τε πρότερον ἀκοῆ μὲν λεγόμενα, ἔργω δὲ σπανιώτερον βεβαιούμενα οὐκ ἄπιστα κατέστη, σεισμῶν τε πέρι, οἱ ἐπὶ πλείστον ἅμα μέρος γῆς καὶ ἰσχυρότατοι οἱ αὐτοὶ ἐπέσχον, ἡλίου τε ἐκλείψεις, καὶ πυκνότεραι παρὰ τὰ ἐκ τοῦ πρὶν χρόνου μνη-

» μνησόμενα ξυνέβησαν, αὐχοί τε ἔστι παρ' οἷς » μεγάλοι ἀπ' αὐτῶν καὶ λιμοὶ καὶ ἡ οὐχ ἥκιστα » βλάψασα καὶ μέρος τι φθείρασα, ἡ λοιμώδης » νόσος.»

Διακοῦντος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου δις γίνεσθαι μνηστὰ σεισμῶν συμβάντων ἐν Ἀθήναις. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ πολλοὶ σεισμοὶ οἱ διαταράξαντες τὸν χειμῶνα τοῦ 427 τὴν Ἀττικὴν, Βοιωτίαν καὶ Εὐβοίαν καὶ μάλιστα τὸν βοιωτικὸν Ὀρχομενὸν ἐγένοντο αἰσθητοὶ καὶ ἐν Ἀθήναις, ὡς ῥητῶς τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Γ' 87, 4). Ἦσαν δὲ οἱ σεισμοὶ οὗτοι σύγχρονοι πρὸς τὴν δευτέραν ἐν Ἀθήναις ἐπιδημίαν τοῦ γνωστοῦ λοιμοῦ, ὅστις τελέως μὲν οὐδέποτε εἶχεν ἐκλίπει, ἀλλ' εἶχεν ὅμως ὅπωςδήποτε κοπάσει ἐν τῷ μεταξύ, ἐπεληθούσης τινὸς διαλείψεως.

Μετά τινα δ' ἔτη, κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 420, συνέβη ἄλλος σεισμός ἐν Ἀθήναις. Συμπίπτει δ' οὗτος μετὰ μιᾶς τῶν σπουδαιοτάτων ἐκκλησιῶν τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου, ἐκείνης καθ' ἣν ὁ νεαρὸς Ἀλκιβιάδης ἀντέταξε τὸ πρῶτον εἰς τὸν Νικίαν τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ πολυκινήτου καὶ πολυμηχάνου αὐτοῦ νοῦ. Ἀφορμώμενος ἐκ τῆς πρό τινος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων συναρθείσης συμμαχίας μετὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ ὑπὸ τῆς δυσαρεσκείας ἣν αὕτη τε καὶ ἡ μὴ παραδοσις τοῦ ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν κατεχομένου φρουρίου Πανάκτου καὶ τῆς Ἀμφιπόλεως εἰς τοὺς Ἀθηναίους εἶχε προκαλέσει ἐν τῇ πόλει, διενεώθη νὰ διαπραγματευθῇ τὴν φιλίαν τοῦ δήμου πρὸς τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς συμάχους αὐτῶν. Πρέσβεις δὲ τῶν Ἀργείων ἀφίκοντο εἰς Ἀθήνας τὴν ἄνοιξιν τοῦ 420 κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἔδυναν καὶ ἀπεσταλμένοι τῆς Σπάρτης ἐζήτησαν παντὶ τρόπῳ νὰ ἐπιφέρωσι συμβιβασμὸν τῶν διαφορῶν τῶν δύο μεγάλων πόλεων. Καὶ εἰς μὲν τὴν βουλὴν παραστάντες οὗτοι ἐδήλωσαν ὅτι ἐστάλησαν ὡς πρέσβεις αὐτοκράτορες παρὰ τῆς Σπάρτης· ἀλλὰ δόλω τοῦ Ἀλκιβιάδου πεισθέντες ἀνρνήθησι τοῦτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἐξήγειραν τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν, καταβοῶντος αὐτοῦ πρώτου τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἐπιτυχούσης δὲ τῆς πανουργίας τοῦ νεαροῦ δημαγωγοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο νὰ καλέσωσιν ἠδὲ τοὺς Ἀργεῖους καὶ νὰ δεχθῶσι τὴν συμμαχίαν μετ' αὐτῶν καὶ τῶν συμαχῶν αὐτῶν, ὅτε σεισμός ἐπεληθὼν ἐπῆνεγκε τὴν διάλυ-

ὄνομα μονή, ἢ γειτονικά τινα κτήματα τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ὅποια καὶ τὴν σήμερον ἔχει αὐτή, ἀνήκοντα τοῖς Ῥώμοις. Ἦτο δὲ γνωστὴ ἡ παλαιὰ αὕτη βυζαντινὴ ἐκκλησία ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας ὡς Σωτήρα Λυκοδήμου ἢ Νικοδήμου. Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ ἐν τῷ χρονικῷ ἀναφερομένη Βασιλικὴ ἐκκλησία, περὶ ἧς δὲν εἶνέ τι γνωστόν; * Εἰκάζω ὅτι τοῦτο τὸ ὄνομα εἶχεν ἢ ἐκ τῶν παλαιῶν χριστιανικῶν χρόνων Basilica, ἣτις ἀνεκαλύφθη ἢ παρετηρήθη πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ἐν τῷ νῦν κήπῳ τῶν Ἰλισσίδων Μουσῶν, ἔνθα τὸ πρότινων ἐτῶν πηχθὲν θερινὸν θέατρον ἐξ ἀσυγγνώστου ἀμελείας ὤκοδομήθη κατὰ μέρος ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς Βασιλικῆς ἐκεῖνης.

Τοιοῦτος καὶ ὁ σεισμός τοῦ δεκάτου ἐβδόμου ἢ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, εἰς ὃν πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος εἰς καὶ μόνος μαρτυρεῖται ἐπακολουθήσας ἐν ἔτει 1805. Ἐγένετο δ' οὗτος κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆ 5 [17 κατὰ τὸν Dodwell**]. Προηγέθησαν δ' αὐτοῦ βραγδαῖαι βροχαὶ, ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ μετὰ πνικτικὴν ζέσθην. Ἡ δὲ καταιγὶς αὕτη διήρκεσεν εἰκοσι καὶ ἐξ ὄλας ὥρας ἄνευ διακοπῆς. Καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Ἄγγλος περιηγητής, τότε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Ἰλισσὸς ἀπὸ ἀνύδρου διώρυγος μετεβλήθη εἰς ἄχρion καὶ βαθύρρον ποταμὸν κατακλύσαντα τὰ πέριξ, θέαμα ἄξιον λόγου διὰ τοὺς συγχρόνους Ἀθηναίους, οἵτινες συνέρρουσαν παμπλήθεις ἵνα θαυμάσωσι τὸν ἔκτακτον τοῦτον ῥοὴν τοῦ ποταμοῦ. Τῇ ἐπομένῃ τοῦ σεισμοῦ ὁ Ἰλισσὸς εἶχεν ἀποβάλλει ἤδη τὴν προτέραν αὐτοῦ ὁρμὴν, μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ἐπανήλθεν ἡ συνήθης αὐτοῦ ξηρότης, ἀφ' ἧς σπανιώτατα ἀρίσταται, ὡς γνωστόν.

Τοιοῦτοι οἱ ἐν Ἀθήναις γενομένοι μέχρι τοῦ 1821 σεισμοὶ, περὶ ὧν ἐσώθησαν εἰδήσεις. Πάντως δ' ἐγένοντο καὶ ἄλλοι μὴ ἀναγραφόμενοι ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καὶ χρονολογῶν. Πιθανώτατον δὲ εἶνε ὅτι καὶ κατ' ἄλλους σεισμοὺς, ὧν ἐσώθησαν εἰς ἡμᾶς περιγραφαί, ἐσείσθησαν μὲν καὶ αἱ Ἀθήναι, δὲν ἀνεγράφη δὲ τὸ γεγονός, περιορισθείσης τῆς διηγήσεως εἰς τοὺς τόπους ἔνθα οἱ σεισμοὶ ἐγένοντο μάλιστα αἰσθητοὶ ἢ προὔξενσαν μεγάλας ζημίας. Τοῦτο δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἰκάσωμεν περὶ τῶν κατ' Αὐγουστον τοῦ ἔτους 553 μ.χ. ἐπανειλημμένων φοβερῶν σεισμῶν, οἵτινες ἐπὶνεγκον σπουδαίας καταστροφὰς καὶ ζημίας ἀνυπολογίστους κατὰ τὸν Κρισσάιον κόλπον, τὴν Κορινθίαν, τὴν Ἀχαΐαν καὶ τὴν Βοιωτίαν καὶ οὗς ἐκτενῶς περιγράφουσιν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί.

Ἀπὸ δὲ τοῦ 1821 καὶ ἐντεῦθεν οὐ μόνον σεισμοὶ πολλοὶ ἔσεισαν καὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναγραφή αὐτῶν ἔγεινεν ὀσημέραι τακτικωτέρα. Μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1858, ὅτε ἀνέλαθε

τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπ' ἀγαθοῦς Ἰδρυθέντος ἀστεροσκοπεῖου τῶν Ἀθηνῶν ὁ ἀκάματος ἐπιστήμων κ. Ιούλιος Σιλήθ, δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι ἔχομεν τακτικὸν ἡμερολόγιον τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν γενομένων σεισμῶν, ἀνερχόμενον εἰς χιλιάδας πολλὰς παρατηρήσεων, ἃς δύνανται νὰ εὗρωσιν εὐχερῶς οἱ ἀναγνώσται τῆς Ἐστίας ἐν τῇ διδασκτικωτάτῃ αὐτοῦ συγγραφῇ τῇ ἐπιγραφομένῃ «Μελέται περὶ σεισμῶν.»

ΣΠΥΡ Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

[Μυθιστορία Ι. Ρουφφίνη. — Μετάφρ. Ἀγγέλου Βλάχου].

Συνέχεια· ἴδι σελ. 278.

Z'.

Ἠλίγει τινὲς πληροφορίας.

— Μοῦ ἐπιτρέπετε, εἶπεν ἐσπέρην τινὰ ἡ Λουκία, νὰ σὰς ἐρωτήσω κἄτι;

— Τὸ κἄτι αὐτὸ θὰ εἶνε πολὺ λεπτόν, ἀφοῦ ἀρχίζει μὲ προϊμίον, εἶπεν ὁ Ἀντώνιος.

— Ἡ ἐρώτησις ἀφορᾷ σὰς, ἰατρὲ, καὶ δὲν ἠξούρω ἂν πρέπει νὰ τὴν κάμω.

— Δὲν πειράζει, εἶπεν ὁ Ἀντώνιος· σὰς δίδω τὴν ἀδελαν νὰ μ' ἐρωτήσετε ὅ,τι θέλετε, εἴτε μὲ ἀφορᾷ, εἴτε ὄχι.

— Εὐχαριστῶ. Ἦθελα νὰ μάθω, πῶς εἰς ἄνθρωπος διακεκριμένος, καθὼς σεῖς . . .

Ὁ Ἀντώνιος διεβράχη εἰς γέλωτα.

— Πολὺ καλά, εἶπεν ἡ Λουκία διακοπτομένη, ἡμπορεῖτε νὰ γελάτε ὅσον θέλετε, ἀλλ' ὅπως δήποτε εἴσθε ἄνθρωπος διακεκριμμένος, τὸ ἠξούρω.

— Ἄν μετρία ἐκπαίδευσις καὶ ἀνατροφή ἀποτελοῦσι καθ' ὑμᾶς διακεκριμένον ἄνθρωπον, τότε εἶμαι υπερήφανος διὰ τὴν πατρίδα μου.

— Ἐνοεῖτε δηλαδὴ, ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν πατρίδα σας πολλοὶ ὅμοιοί σας;

— Ὅμιλετε σπουδαίως; ἠρώτησεν ὁ Ἀντώνιος. Τότε θεωρεῖτε, φαίνεται, τὴν Ἰταλίαν ὡς βασιλείον τυφλῶν, ὅπου βασιλεύουν οἱ μονόφθαλμοι. Πιστεύατέ μου, φιλότατη μου κυρία, θὰ εὗρητε πολλοὺς ἀνωτέρους μου, οἵτινες ζῶσιν ἄχρηστοι καὶ ἀποθνήσκουν ἄγνωστοι. Δὲν φαντάζεσθε, ἐξηκολούθησε, πόσοι διάνοιξι, πόσοι δυνάμεις καὶ πόσοι εὐγενεῖς πόθοι, χάνονται πνιγόμενοι εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ἀντλίαν, ἣτις ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χάρτου ὀνομάζεται Ἰταλία.

Νέφος ἀνεκράστου μελαγχολίας ἐσκίασε τὴν συνήθως αἰθρίαν μορφήν του. Ἡ Λουκία ἐνόησε κ' ἔμεινε σιγῶσα.

— Λοιπὸν, ὑπέλαθεν ὁ Ἀντώνιος κινῶν ἐπιχαρίτως τὴν κεφαλὴν, ὡσεὶ θέλων ν' ἀπαλλαγῇ ὀχληροῦ βάρους, ἐπιθυμεῖτε νὰ ἐξακολουθήσετε; Σὰς ἐφάνετο παράδοξον, πῶς ἄνθρωπος διακεκριμένος ὡς ἐγὼ κατήντησε νὰ παίξῃ κιθάραν· τοῦτο ἠθέλατε νὰ εἰπῆτε;

— Διόλου! — πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ζῆ εἰς μι-

* M o m m s e n, Athenae christianae σ. 44, σημ.**.

** D o d w e l l, Classische und topographische Reise durch Griechenland γερμ. μετάφρ. Τύμ. Α' σ. 295.